

ശ്രീഃ
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ
ശ്രീസീതാലക്ഷ്മണഭരതശത്രുഘ്നഹനുമത്സമേത ശ്രീരാമചന്ദ്ര
പരബ്രഹ്മണേ നമഃ

ശ്രീമദ്രാമായണേ വാൽമീകീയേ ആദികാവ്യേ അയോധ്യാകാണ്ഡേ

॥ ചതുഃഷഷ്ടിതമഃ സർഗഃ ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

ശ്രീ രംഗരാമാനുജ മഹാദേശികൻ

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

ശ്രീഃ
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ
ശ്രീസീതാലക്ഷ്മണഭരതശത്രുഘ്നഹനുമത്സമേത ശ്രീരാമചന്ദ്ര
പരബ്രഹ്മണേ നമഃ

॥ ചതുഃഷഷ്ടിതമഃ സർഗഃ ॥

രാജ്ഞാ സ്വകൃതേന മുനികുമാരവധേന
തദീയപിത്രോർവിലാപസ്യ തത്പ്രദത്തശാപസ്യ ച പ്രസംഗം
ശ്രാവയിത്യാ കൗസൽയായാഃ പാർശ്വേ രോദം രോദം നിശീഥേ
സ്വപ്രാണാനാം പരിത്യാഗഃ

വധമപ്രതിരൂപം തു
മഹർഷേസ്തസ്യ രാഘവഃ |
വിലപന്നേവ ധർമാത്മാ
കൗസൽയാമിദമബ്രവീത് || 2.64.1 ||

തദജ്ഞാനാൻമഹത്പാപം
കൃത്യാ സങ്കുലിതേന്ദ്രിയഃ |
ഏകസ്ത്വചിന്തയം ബുദ്ധ്യാ
കഥം നു സുകൃതം ഭവേത് || 2.64.2 ||

തതസ്തം ഘടമാദായ
പൂർണ്ണം പരമവാരിണാ |
ആശ്രമം തമഹം പ്രാപ്യ
യഥാഖ്യാതപഥം ഗതഃ || 2.64.3 ||

തത്രാഹം ദുർബലാവസ്ഥൗ
 വൃദ്ധാവപരിണായകൗ |
 അപശ്യം തസ്യ പിതരൗ
 ലുനപക്ഷാവിവ ദ്വിജൗ || 2.64.4 ||

തന്നിമിത്താഭിരാസീനു
 കമാഭിരപരിശ്രമൗ |
 താമാശാം മത്ക്യതേ ഹീനാ -
 വുപാസീനാവനാമവത് || 2.64.5 ||

ശോകോപഹതചിത്തശ്ച
 ഭയസന്ത്രസ്തചേതനഃ |
 തച്ചാശ്രമപദം ഗത്വാ
 ഭൂയഃ ശോകമഹം ഗതഃ || 2.64.6 ||

പദശബ്ദം തു മേ ശ്രുത്വാ
 മുനിർവാക്യമഭാഷത |
 കിം ചിരായസി മേ പുത്ര
 പാനീയം ക്ഷിപ്രമാനയ || 2.64.7 ||

യന്നിമിത്തമിദം താത
 സലിലേ ക്രീഡിതം ത്വയാ |
 ഉത്കംഠിതാ തേ മാതേയം
 പ്രവിശ ക്ഷിപ്രമാശ്രമം || 2.64.8 ||

യദ് വ്യലീകം കൃതം പുത്ര
 മാത്രാ തേ യദി വാ മയാ |
 ന തന്മനസി കർതവ്യം
 ത്വയാ താത തപസ്വിനാ || 2.64.9 ||

ത്വം ഗതിസ്ത്വഗതീനാം ച
 ചക്ഷുസ്ത്വം ഹീനചക്ഷുഷാം |
 സമാസക്താസ്ത്വയി പ്രാണാഃ
 കഥം ത്വം നാഭിഭാഷസേ || 2.64.10 ||

മുനിമവ്യക്തയാ വാചാ
 തമഹം സജ്ജമാനയാ |
 ഹീനവൃഞ്ജനയാ പ്രേക്ഷ്യ
 ഭീതചിത്ത ഇവാബ്രൂവം || 2.64.11 ||

മനസഃ കർമ്മ ചേഷ്ടാഭി -
 രഭിസംസ്തഭ്യ വാഗ്ബലം |
 ആചചക്ഷേ ത്വഹം തസ്തൈ
 പുത്രവ്യസനജം ഭയം || 2.64.12 ||

ക്ഷത്രിയോഽഹം ദശരഥോ
 നാഹം പുത്രോ മഹാത്മനഃ |
 സജ്ജനാവമതം ദുഃഖ -
 മിദം പ്രാപ്തം സ്വകർമ്മജം || 2.64.13 ||

ഭഗവംശ്ചാപഹസ്തോഽഹം
 സരയൂതീരമാഗതഃ |
 ജിഹ്വാംസുഃ ശ്വാപദം കിഞ്ചി -
 ന്നിപാനേ വാഗതം ഗജം || 2.64.14 ||

തതഃ ശ്രുതോ മയാ ശബ്ദോ
 ജലേ കുന്ദസ്യ പൂർയതഃ |
 ദ്വിപോഽയമിതി മത്യാഹം
 ബാണേനാഭിഹതോ മയാ || 2.64.15 ||

ഗത്വാ തസ്യാസ്തതസ്തീര -

മപശ്യമിഷുണാ ഹൃദി |

വിനിർഭിന്നം ഗതപ്രാണം

ശയാനം ഭൂവി താപസം || 2.64.16 ||

തതസ്തസ്യൈവ വചനാ -

ദുപേത്യ പരിതപ്യതഃ |

സ മയാ സഹസാ ബാണ

ഉദ്ധ്യതോ മർമതസ്തദാ || 2.64.17 ||

സ ചോദ്ധ്യതേന ബാണേന

സഹസാ സ്വർഗമാസ്ഥിതഃ |

ഭഗവന്താവുഭൗ ശോച -

ന്നന്ധാവിതി വിലപ്യ ച || 2.64.18 ||

അജ്ഞാനാദ് ഭവതഃ പുത്രഃ

സഹസാഭിഹതോ മയാ |

ശേഷമേവം ഗതേ യത് സ്യാത്

തത് പ്രസീദതു മേ മുനിഃ || 2.64.19 ||

സ തച്ഛുത്വാ വചഃ ക്രൂരം

മയാ തദഘശംസിനാ |

നാശകത് തീവ്രമായാസം

സ കർതും ഭഗവാനൃഷിഃ || 2.64.20 ||

സ ബാഷ്പപൂർണവദനോ

നിഃശ്വസൻ ശോകമൂർച്ഛിതഃ |

മാമുവാച മഹാതേജഃ

കൃതാഞ്ജലിമുപസ്ഥിതം || 2.64.21 ||

യദ്യേതദശുഭം കർമ

ന സ്മ മേ കഥയേഃ സ്വയം |
ഫലേൻമൂർധാ സ്മ തേ രാജൻ
സദ്യഃ ശതസഹസ്രധാ || 2.64.22 ||

ക്ഷത്രിയേണ വധോ രാജൻ
വാനപ്രസ്ഥ വിശേഷതഃ |
ജ്ഞാനപൂർവം കൃതഃ സ്ഥാനാ -
ച്ഛ്യാവയേദപി വജ്രിണം || 2.64.23 ||

സപ്തധാ തു ഭവേൻമൂർധാ
മുനൗ തപസി തിഷ്ഠതി |
ജ്ഞാനാദ് വിസൃജതഃ ശസ്ത്രം
താദ്യശേ ബ്രഹ്മവാദിനി || 2.64.24 ||

അജ്ഞാനാദ്ധി കൃതം യസ്മാ -
ദിദം തേ തേന ജീവസേ |
അപി ഹ്യകുശലം ന സ്യാദ്
രാഘവാണാം കൂതോ ഭവാൻ || 2.64.25 ||

നയ നൗ നൃപ തം ദേശ -
മിതി മാം ചാഭ്യഭാഷത |
അദ്യ തം ദ്രഷ്ടുമിച്ഛാവഃ
പുത്രം പശ്ചിമദർശനം || 2.64.26 ||

രുധിരേണാവസിക്കതാംഗം
പ്രകീർണാജിനവാസസം |
ശയാനം ഭൂവി നിഃസഞ്ചതം
ധർമരാജവശം ഗതം || 2.64.27 ||

അമാഹമേകസ്തം ദേശം

നീത്വാ തൗ ഭൃശദുഃഖിതൗ |

അസ്പർശയമഹം പുത്രം

തം മുനിം സഹ ഭാർയയാ || 2.64.28 ||

തൗ പുത്രമാത്മനഃ സ്പൃഷ്ട്വാ

തമാസാദൃ തപസ്വിനൗ |

നിപേതതുഃ ശരീരേന്ദ്രസ്യ

പിതാ ചൈനമുവാച ഹ || 2.64.29 ||

നാഭിവാദയസേ മാദൃ

ന ച മാമഭിഭാഷസേ |

കിം ച ശേഷേ തു ഭൂമൗ ത്വം

വത്സ കിം കുപിതോ ഹ്യസി || 2.64.30 ||

നന്വഹം തേപ്രിയഃ പുത്ര

മാതരം പശ്യ ധാർമികീം |

കിം ച നാലിംഗസേ പുത്ര

സുകുമാര വചോ വദ || 2.64.31 ||

കന്യ വാ പരരാത്രേഹം

ശ്രോഷ്യാമി ഹൃദയംഗമം |

അധീയാനസ്യ മധുരം

ശാസ്ത്രം വാൻയദ് വിശേഷതഃ || 2.64.32 ||

കോ മാം സന്ധ്യാമുപാസ്യേവ

സ്നാത്വാ ഹുതഹുതാശനഃ |

ശ്ലാഘയിഷ്യത്യുപാസീനഃ

പുത്രശോകഭർയാദിതം || 2.64.33 ||

കന്മൂലഫലം ഹൃത്വാ

യോ മാം പ്രിയമിവാതിമിം |

ഭോജയിഷ്യത്യകർമൺയ -

മപ്രഗ്രഹമനായകം || 2.64.34 ||

ഇമാമന്ധാം ച വൃദ്ധാം ച

മാതരം തേ തപസിനീം |

കഥം പുത്ര ഭരിഷ്യാമി

കൃപണാം പുത്രഗർധിനീം || 2.64.35 ||

തിഷ്ഠ മാ മാ ഗമഃ പുത്ര

യമസ്യ സദനം പ്രതി |

ശ്വോ മയാ സഹ ഗന്താസി

ജനന്യാ ച സമേധിതഃ || 2.64.36 ||

ഉഭാവപി ച ശോകാർതാ -

വനാഥൗ കൃപണൗ വനേ |

ക്ഷിപ്രമേവ ഗമിഷ്യാവ -

സ്ത്വയാ ഹീനൗ യമക്ഷയം || 2.64.37 ||

തതോ വൈവസ്വതം ദൃഷ്ട്വാ

തം പ്രവക്ഷ്യാമി ഭാരതീം |

ക്ഷമതാം ധർമരാജോ മേ

ബിഭൃയാത് പിതരാവയം || 2.64.38 ||

ദാതുമർഹതി ധർമാത്മാ

ലോകപാലോ മഹായശാഃ |

ഈദൃശസ്യ മമാക്ഷയാ -

മേകാമഭയദക്ഷിണാം || 2.64.39 ||

അപാപോഽസി യഥാ പുത്ര
 നിഹതഃ പാപകർമണാ |
 തേന സത്യേന ഗച്ഛാശു
 യേ ലോകാസ്ത്വസ്ത്രയോധിനാം || 2.64.40 ||

യാം ഹി ശൂരാ ഗതിം യാന്തി
 സംഗ്രാമേഷ്വനിവർതിനഃ |
 ഹതാസ്ത്വഭിമുഖാഃ പുത്ര
 ഗതിം താം പരമാം വ്രജ || 2.64.41 ||

യാം ഗതിം സഗരഃ ശൈരബ്ധാ
 ദിലീപോ ജനമേജയഃ |
 നഹുഷോ ധുന്ധുമാരശ്ച
 പ്രാപ്താസ്താം ഗച്ഛ പുത്രക || 2.64.42 ||

യാ ഗതിഃ സർവഭൂതാനാം
 സ്വാധ്യായാത് തപസശ്ച യാ |
 ഭൂമിദന്യാഹിതാഗ്നേശ്ച
 ഏകപത്നീവ്രതസ്യ ച || 2.64.43 ||

ഗോസഹസ്രപ്രഭാത്യുണാം
 ഗുരുസേവാഭ്യതാമപി |
 ദേഹൻയാസക്യതാം യാ ച
 താം ഗതിം ഗച്ഛ പുത്രക || 2.64.44 ||

ന ഹി ത്വസ്മിൻ കുലേ ജാതോ
 ഗച്ഛത്യകുശലാം ഗതിം |
 സ തു യാസ്യതി യേന ത്വം
 നിഹതോ മമ ബാന്ധവഃ || 2.64.45 ||

ഏവം സ കൃപണം തത്ര
 പര്യദേവയതാസകൃത് |
 തതോസ്സ്മൈ കർതുമുദകം
 പ്രവൃത്തഃ സഹ ഭാര്യയാ || 2.64.46 ||

സ തു ദിവ്യേന രൂപേണ
 മുനിപുത്രഃ സ്വകർമ്മഭിഃ |
 സ്വർഗമധ്യാരുഹത് ക്ഷിപ്രം
 ശക്രേണ സഹ ധർമ്മവിത് || 2.64.47 ||

ആബഭാഷേ ച തോ വൃദ്ധൗ
 ശക്രേണ സഹ താപസഃ |
 ആശ്വസ്യ ച മുഹൂർതം തു
 പിതരം വാക്യമബ്രവീത് || 2.64.48 ||

സ്ഥാനമസ്മി മഹത് പ്രാപ്തോ
 ഭവതോഃ പരിചാരണാത് |
 ഭവന്താവപി ച ക്ഷിപ്രം
 മമ മൂലമുപൈഷ്യഥഃ || 2.64.49 ||

ഏവമുക്ത്വാ തു ദിവ്യേന
 വിമാനേന വപുഷ്മതാ |
 ആരുരോഹ ദിവം ക്ഷിപ്രം
 മുനിപുത്രോ ജിതേന്ദ്രിയഃ || 2.64.50 ||

സ കൃത്വാമോദകം തൂർണം
 താപസഃ സഹ ഭാര്യയാ |
 മാമുവാച മഹാതേജഃ
 കൃതാഞ്ജലിമുപസ്ഥിതം || 2.64.51 ||

അദ്യൈവ ജഹി മാം രാജൻ
 മരണേ നാസ്തി മേ വ്യഥാ |
 യഃ ശരേണൈകപുത്രം മാം
 ത്രമകാർഷീരപുത്രകം || 2.64.52 ||

ത്വയാപി ച യദജ്ഞാനാ -
 ന്നിഹതോ മേ സ ബാലകഃ |
 തേന ത്വാമപി ശപ്സ്യേഹം
 സുദുഃഖമതിദാരുണം || 2.64.53 ||

പുത്രവ്യസനജം ദുഃഖം
 യദേതൻമമ സാമ്പ്രതം |
 ഏവം ത്വം പുത്രശോഭകേന
 രാജൻ കാലം കരിഷ്യസി || 2.64.54 ||

അജ്ഞാനാത്തു ഹതോ യസ്മാത്
 ക്ഷത്രിയേണ ത്വയാ മുനിഃ |
 തസ്മാത് ത്വാം നാവിശത്യാശു
 ബ്രഹ്മഹത്യാ നരാധിപ || 2.64.55 ||

ത്വാമപ്യേതാദൃശോ ഭാവഃ
 ക്ഷിപ്രമേവ ഗമിഷ്യതി |
 ജീവിതാന്തകരോ ഘോരോ
 ദാതാരമിവ ദക്ഷിണാം || 2.64.56 ||

ഏവം ശാപം മയി ന്യസ്യ
 വിലപ്യ കരുണം ബഹു |
 ചിതാമാരോപ്യ ദേഹം ത -
 ന്മിഥുനം സ്വർഗമഭ്യയാത് || 2.64.57 ||

തദേതച്ചിന്തയാനേന

സ്ഥൂതം പാപം മയാ സ്വയം |

തദാ ബാൽയാത് കൃതം ദേവി

ശബ്ദവേധ്യനുകർഷിണാ || 2.64.58 ||

തസ്യായം കർമണോ ദേവി

വിപാകഃ സമുപസ്ഥിതഃ |

അപമൈഃ സഹ സംഭുക്തേ

വ്യാധിരന്നരസേ യഥാ || 2.64.59 ||

തസ്മാൻമാമാഗതം ഭദ്രേ

തസ്യോദാരസ്യ തദ് വചഃ |

ഇത്യുക്ത്വാ സ രുദംസ്ത്രസതോ

ഭാർയാമാഹ തു ഭൂമിപഃ || 2.64.60 ||

യദഹം പുത്രശോകേന

സന്ത്യജിഷ്യാമി ജീവിതം |

ചക്ഷുർഭ്യാം ത്വാം ന പശ്യാമി

കൗസൽയേ ത്വം ഹി മാം സ്പൃശ || 2.64.61 ||

യമക്ഷയമനുപ്രാപ്താ

ദ്രക്ഷ്യന്തി നഹി മാനവാഃ |

യദി മാം സംസ്പൃശേദ് രാമഃ

സകൃദൻവാരഭേത വാ || 2.64.62 ||

ധനം വാ യൗവരാജ്യം വാ

ജീവേയമിതി മേ മതിഃ |

ന തൻമേ സദ്യശം ദേവി

യൻമയാ രൗഘവേ കൃതം || 2.64.63 ||

സദ്യശം തത്തു തസ്യൈവ
 യദനേന കൃതം മയി |
 ദുർവൃത്തമപി കഃ പുത്രം
 ത്യജേദ് ഭൂവി വിചക്ഷണഃ || 2.64.64 ||

കശ്ച പ്രവാജ്യമാനോ വാ
 നാസുയേത് പിതരം സുതഃ |
 ചക്ഷുഷാ ത്വാം ന പശ്യാമി
 സ്ഥിതിർമമ വിലുപ്യതേ || 2.64.65 ||

ദുതാ വൈവസ്വതസ്യതേ
 കൗസൽയേ ത്വരയന്തി മാം |
 അതസ്തു കിം ദുഃഖതരം
 യദഹം ജീവിതക്ഷയേ || 2.64.66 ||

നഹി പശ്യാമി ധർമ്മജ്ഞം
 രാമം സത്യപരാക്രമം |
 തസ്യാദർശനജഃ ശോകഃ
 സുതസ്യാപ്രതികർമണഃ || 2.64.67 ||

ഉച്ഛ്വാഷയതി വൈ പ്രാണാൻ
 വാരി സ്തോകമിവാതപഃ |
 ന തേ മനുഷ്യാ ദേവാസ്തേ
 യേ ചാരുശുഭകുണ്ഡലം || 2.64.68 ||

മുഖം ദ്രക്ഷ്യന്തി രാമസ്യ
 വർഷേ പഞ്ചദശേ പുനഃ |
 പദ്മപത്രക്ഷണം സുഭൂ
 സുദംഷ്ട്രം ചാരുനാസികം || 2.64.69 ||

ധന്യാ ദ്രക്ഷ്യന്തി രാമസ്യ
 താരാധിപസമം മുഖം |
 സദ്യശം ശാരദന്യേനോഃ
 ഫുൽബസ്യ കമലസ്യ ച || 2.64.70 ||

സുഗന്ധി മമ രാമസ്യ
 ധന്യാ ദ്രക്ഷ്യന്തി യേ മുഖം |
 നിവൃത്തവനവാസം ത -
 മയോധ്യാം പുനരാഗതം || 2.64.71 ||

ദ്രക്ഷ്യന്തി സുഖിനോ രാമം
 ശുക്രം മാർഗഗതം യഥാ |
 കൗസൽയേ ചിത്തമോഹേന
 ഹൃദയം സീദതേതരാം || 2.64.72 ||

വേദയേ ന ച സംയുക്താ -
 ണ്ശബ്ദസ്പർശരസാനഹം |
 ചിത്തനാശാദ് വിപദ്യന്തേ
 സർവാൺയേവേന്ദ്രിയാണി ഹി |
 ക്ഷീണസ്നേഹസ്യ ദീപസ്യ
 സംരക്താ രശ്മയോ യഥാ || 2.64.73 ||

അയമാത്മഭവഃ ശോകോ
 മാമനാഥമചേതനം |
 സംസാധയതി വേദേന
 യഥാ കൂലം നദീരയഃ || 2.64.74 ||

ഹാ രഘവ മഹാബാഹോ
 ഹാ മമായാസനാശന |

ഹാ പിതൃപ്രിയ മേ നാഥ

ഹാ മമാസി ഗതഃ സുത || 2.64.75 ||

ഹാ കൗസൽയേ ന പശ്യാമി

ഹാ സുമിത്രേ തപസ്വിനി |

ഹാ നൃശംസേ മമാമിത്രേ

കൈകേയി കുലപാംസനി || 2.64.76 ||

ഇതി മാതുശ്ച രാമസ്യ

സുമിത്രായാശ്ച സന്നിധൗ |

രാജാ ദശരഥഃ ശോച -

ഞ്ജീവിതാന്തമുപാഗമത് || 2.64.77 ||

തഥാ തു ദീനഃ കഥയൻ നരാധിപഃ

പ്രിയസ്യ പുത്രസ്യ വിവാസനാതുരഃ |

ഗതേന്ദ്രധരാത്രേ ഭൃശദുഃഖപീഡിത -

സ്തദാ ജഹൗ പ്രാണമുദാരദർശനഃ || 2.64.78 ||

|| ഇത്യാർഷേ ശ്രീമദ്രാമായണേ വാൽമീകീയേ ആദികാവ്യേ

അയോധ്യാകാണ്ഡേ ചതുഃഷഷ്ടിതമഃ സർഗഃ ||